

FIGYELŐ

SIBA BALÁZS

Egyházi vállalkozások fejlesztése az EU pályázati rendszerének tükrében

Az Európai Unióba való belépést követően az egyházak is próbálnak megfelelni az új kihívásoknak. Egyre több jel mutat arra, hogy hazánkban az egyházak „kezdik utolérni magukat” és konkrét válaszokat, értékrendszert kínálnak a társadalom számára.¹ Olyan folyamatoknak lehetünk tanúi, melyek már sejtetik, hogy az egyházak nemcsak a jelen kérdéseire próbálnak választ adni, hanem előre tekintenek, és hosszú távú stratégiát akarnak kidolgozni. Nem egyszerű vállalkozás egy erkölcsileg és gazdaságilag független egyház megvalósításán dolgozni, de mégis fontos, hogy az egyház ne az állam által felkínált közéleti szerepet fogadja el, hanem Istenre tekintő és Isten Országáért munkálkodó egyház képe rajzolódjon ki előttünk.

Ehhez a függetlenséghez természetesen több mindenre szükség van, és nem minden csak az egyházakon múlik, de vannak olyan területek, ahol összefogással és odafigyeléssel az egyházi „portfólió” bővíthet. Ennek a munkának egyik fontos eleme lehet az egyházi vállalkozások fejlesztése.

1 A rendszerváltás után született egyházi vállalkozások fajtái

Általános az az elképzelés, miszerint az egyház az Európai Unió, vagy a hazai pályázatokon potenciálisan csak a non-profit szférában jelenik meg. Ez az esetek nagy többségében így is van, de van egy-két olyan, a Közösség által támogatott projekt, ahol az egyházak gazdasági tevékenységükhöz is nyerhetnek támogatást.

Az egyházi vállalkozások egyelőre még nem az egyházak átgondolt stratégiáinak, hanem az egyéni vállalkozó kedv nyomán jöttek létre, de látni lehet, hogy a jövő egyházi vállalkozásai általában a terciér szektorban fognak létrejönni. A szolgáltató, szolidaritást vállaló egyház a „szolgáltató egyház” jeleit is felmutathatja olyan területeken, melyek összeegyeztethetők az egyház hitéleti tevékenységével: vallási turizmus, vendéglátás, kulturális tevékenységből származó bevétel stb.

Ahogy Hortobágyi Cirill, pannonhalmi perjel fogalmaz: „Akadnak, akik Istenre hagyatkozva az adományokból élnek, míg a másik, a pannonhalmiak által is követett felfogás úgy vélekedik: az egyházi intézmények (esetükben a győri és a pannonhalmi gimnázium) fenntartása stabilitást igényel. A vállalkozásban nincsen kivetnivaló, az osztrák egyháznak például saját brókercége van: csak arra kell figyelniük, a befektetett összeg vállalható helyre kerüljön, s ne járjon indokolatlan kockázattal.”²

Az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény értelmében a felekezetek bármelyik „szervezete” alapíthat vállalkozást. Vannak egyházi szóhasználattal élve „világi” vállalkozások, melyekben van (volt) egyházi személyeknek érdekeltsége. Ilyen kisebb-nagyobb vállalkozásokból számtalan lehet, de dolgozatomban nem ezeket vizsgálja, mivel ezekben az egyházi személyek vagy magánemberként vannak jelen, vagy pedig az egyházi jelleg csak közvetve érvényesül.

„Egyházközei” vállalkozásokat leginkább az idegenforgalom, vendéglátás területén találhatunk, a legszembetűnőbb talán a médiában való részvétel, de találunk egyházi vállalkozásokat a mezőgazdaságban, sőt az építőiparban is.³ Általában elmondható, hogy a vállalkozások profitja zömmel szerény, s célja általában az egyházközségek missziói munkájának támogatása, vagy egyszerűen a munkahelyteremtés.⁴

2. Konkrét példák bemutatása:

A következőkben három magyarországi régióban található és három történelmi felekezet-hez tartozó egyházi vállalkozást mutatok be. Mind a három esetben nagymértékben függ a vállalkozás sikeressége a helyi adottságoktól éppúgy, mint a koncepciótól, amely életre hívta.

2.1 Hét Csillag Konferencia- és Üdülőközpont⁵

Ahhoz, hogy a Hét Csillag Üdülő- és Konferenciaközpont létrejöttét és gazdasági tevékenységét elemezzük, szükséges előbb azt az egyházi koncepciót megismernünk, amelynek jegyében ez a vállalkozás megszületett. A konferenciaközpont egyik létrehozója a Tiszántúli Református Egyházkerület. Ez a program része annak a missziói programtervnek, amelynek kidolgozása mintegy hét évvel ezelőtt indult az egyházkerületben.

A 1990-es évek során folyamatosan hirdettek meg minisztériumok olyan pályázatokat, amelyeken egyházak, illetve egyházközségek is részt vehettek. Lelkészek, egyházi vezetők pályáztak is szép számmal templomfelújításra, ifjúsági táborokra, konferenciákra stb. Ahogy majd a sárszentlőrinci példán is látni fogjuk, olyan problémákat vetett fel ez az ad hoc jellegű pályázat, amit a kezdetekkor még senki sem láthatott. Mert igaz ugyan, hogy az egyházközségek, egyházi intézmények támogatáshoz jutottak, de ez sokszor csak eseti, időleges segítségnek bizonyult. Hiányzott a szakértelem, a hosszú távú gondolkodás, illetve sokkal hatékonyabban lehetett volna pénzhez jutni, ha ezek a pályázatok nem szórvány jellegűek, hanem egy összehangolt, közös stratégia részét képezik. Részben ezért döntött úgy a Tiszántúli Református Egyházkerület vezetése, hogy olyan tervet dolgoz ki, mellyel elősegíti a területén élő gyülekezetek közös projektjeinek, programjainak létrejöttét, s így elősegíti azoknak nemcsak több pénzhez jutását, de a megkapott támogatások célszerű felhasználását is. Így például az Orbán-kormány idején, a Széchenyi Terv keretében pályázó gyülekezeteknek 20% önrészt kellett felmutatniuk ahhoz, hogy támogatáshoz jussanak. Az egyházkerület minden gyülekezetének felajánlotta, hogy a szükséges önrész felét magára vállalja, ami összesen 300 millió forintot jelentett, de ezzel a kerületben élő gyülekezetek összesen mintegy 3 milliárd forint támogatást nyertek.⁽¹⁾⁶

Egy egységes missziói stratégia még mindig várat magára, de már kidolgozása elkezdődött. Ezt mutatja az is, hogy az Egyházkerület túllépett a pályázatokhoz igazodó célok megjelölésén. Tehát már nemcsak arról van szó, hogy a „gombokhoz készítünk kabátot”, az éppen aktuális állami pályázatokhoz igazítjuk tevékenységeinket, hanem saját céljainkhoz teremtünk elő finansziális hátteret. Ennek a szemléletnek az elfogadtatását célozza például az a belső pályázati rendszer, amelyet az egyházkerület alkalmaz. Ennek alapja az örökjáradékból évente befolyó több százmillió forint, amelyet a Kerület eleinte lelkészlakások vásárlására, missziói lelkesítő stábiók létrehozására költött. Mára ez az összeg meghatározott célok mentén kerül szétosztásra, mégpedig úgy, hogy az egyházközségek egyenként pályáznak beruházásaik, programjaik, szükségleteik finanszírozására. Eleinte a gyülekezetek vezetői idegenkedtek ettől az eljárástól, de időközben felismerték az új rendszer előnyeit.⁷

Az EU-konformitás jegyében az egyházkerület létrehozott továbbá egy gazdasági tanácsadó céget, amelynek egyrészt feladata mind a 420 gyülekezet lehetőségeinek feltárása, legyen az akár humán erőforrás, vagy ingatlan stb. Illetve feladata lesz a gyülekezetek meglévő forrásait párosítani szaktudással, segíti őket a pályázatok felkutatásában, a projektek megvalósításában, jogi kérdésekben, gazdasági vállalkozások létrehozásában.

Az egyházkerület nemcsak a gyülekezeteket segíti a gazdasági vállalkozások alapításában, hanem önmaga is vállalkozik. Az egyik ilyen nagyobb volumenű profitorientált vállalkozás, melyben részt vállalt, az a Hét Csillag Üdülő- és Konferenciaközpont létrehozása.

Ez a konferenciaközpont Beregdarócon létesült, ahol a világon egyedülálló módon, egy 30 km sugarú körben 22 olyan település található, melynek középkori temploma máig fennmaradt. Nagy értékei ellenére ezt a térséget sokáig elhanyagolták, részben azért, mert a trianoni határok meghúzásával a régió meghatározó városai a szomszéd országokba kerültek. Beregszász Ukrajna, Szatmárnémeti pedig Románia része lett és ezek az elszigetelődött határmenti kis falvak szinte megálltak az időben. A fiatalok fokozatosan elvándoroltak az ország más területeire, a lakosság pedig elszegényedett.⁸ A térség életébe egy kis színt és reményt hozott az a felújítási hullám, amit az 1970-es évektől az 1990-es évekig a Műemlékvédelmi Hivatal hajtott végre. A kis középkori templomok sorban újultak meg: Csarodán, Vámosatyán, Tákoson, majd a 90-es évektől Beregdarócon, Szamosújlakon, Csengersimán, Sonkádán stb. Mivel a Műemlékvédelmi Hivatal nem kezdetett nagy beruházásokba (pl. Fertődi kastély), viszont a beregi felújításokkal évről-évre eredményeket tudott felmutatni.

Ezek a jórészt református templomok, „a hét csillag” – Beregdaróc, Csaroda, Lónya, Márokpapi, Tarpa, Tákos, Vámosatya – lett az alapja a beregi egyházi turizmus fejlesztésének. Ahogy hazánkban egyre népszerűbb a borturizmus, létesülnek a borutak, ennek analógiájára képzelhetjük el a beregi templomtúra útvonalat. Az üdülőközpont megálmodói nemcsak egy hotel létrehozásában gondolkodtak, hanem egy olyan sokrétű koncepció szerint terveztek, melyben a Beregdarócra látogató megismerkedhet a régió sajátos arculatával. A templomtúra – 14 középkori eredetű templomával – hazánk európai örökségének egy részét kívánja megmutatni, annak természeti szépségeivel, kulturális értékeivel együtt.

A konferenciaközpont létrehozásához nagyban hozzájárult, hogy az Orbán-kormány idején a Millenniumi Vallási Alapból a vallási turizmusra külön támogatást lehetett kérni. A 2001–2002 évek során a négy nagy történelmi egyház (katolikus, református, evangélikus, MAZSIHISZ) mindkét évben együttvéve 4–4 milliárd forint támogatást kapott az államtól. 2002-ben a Tiszántúli Református Egyházkerület ebből a Millenniumi Vallási Alapból mintegy 380 millió Ft-ot (290 millió Ft + visszaigényelhető ÁFA) kapott, melyet az üdülőközpont megépítésére a Tiszántúli Egyházkerület megtoldott további 120 millió forint saját hozzájárulással.⁹ A beruházásban az egyházkerületen kívül részt vettek még Vámosatya, Tivadar, Tákos, Beregsurány és Beregdaróc egyházközségei is. A Bereg-y Gyülekezetekért Idegenforgalmi Kft. 2003. májusában alakult szálláshely értékesítés céljából. A társasági szerződésben mind az öt gyülekezet hozzájárult a Kft. törzstőkéjéhez először 100.000–500.000 forinttal, majd az árvízi kártérítésből egyenként további 6–7 millió forinttal.

A Hét Csillag Üdülő- és Konferenciaközpont 2003. szeptemberétől üzemel, s a tervezett bevétele teltházas üzemeltetés esetén 50 millió forint körül lesz évente. Ebből tiszta profit kb. 15 millió forint, melyből a gyülekezetek 1,5 millió forintot kapnak járadékként.

Ez hozzásegíti a gyülekezeteket ahhoz, hogy karbantartsák épületeiket, kifizessék számláikat, kiegészítsék az általában csekély lelkészi javadatmal.

2.2 A sárszentlőrinci Zsivora György Népfőiskolai Alapítvány

Az egyházi vállalkozások szempontjából a Sárszentlőrinci Evangélikus Gyülekezet tevékenysége jól mutatja azt a küzdelmet, mellyel sok egyházközségek is birkózik, hogy minél inkább segítse a községben lakók életét. Hozzájuk hasonlóan nagyon sok gyülekezet lelkésze, vezetője pályázott az elmúlt években különböző minisztériumokhoz, s több-kevesebb sikerrel pénzt is kapott egyházi projektek megvalósításához. Így támogatott az állam gyermektáborokat, templomfelújítást, parókia átépítést, helyi kiállításokat, nyugdíjasklubot stb. Ám többnyire megfigyelhető, hogy ezek a kezdeményezések szigetszerűen, s jobbára nem egymáshoz kapcsolódva jöttek létre, egyes projektekről s nem egész kidolgozott programokról van szó. Jellemző ezekre, hogy csak ott és olyan helyen valósultak meg, ahol egy karizmatikus, vagy lelkes vezető magára vállalta a szervezést. Sajnos ez sok esetben együtt járt azzal, hogy a kezdetben 1–2 évig működő vállalkozások utánpótlás és szakértő segítség híján előbb-utóbb nagyon nehéz helyzetbe kerültek. Egyelőre hiányzik az a szemlélet, amely az egyházközségek összefogását és szakértelem bevonását szükségszerűnek tartja az együttműködések és a sokoldalú programok kidolgozásában. A másik akadály természetesen az önerő hiánya, hiszen egy vállalkozást csupán pályázatokból hosszabb távon fenntartani nem csak célszerűtlen, hanem megvalósíthatatlan is.

Példaként nézzük meg, hogy a Zsivora György Népfőiskolai Alapítvány eddig milyen nehézségekkel találta magát szemben.

Sárszentlőrinc Tolna megyében a Sió és a Sárvíz mellékén fekszik. Lakóinak száma 1100 körül van, akiknek nagy része evangélikus.¹⁰ A falu lakosságának többsége idős, a roma kisebbség aránya 30% körül van (hatvan százalékuknak nincs munkahelye) és sajnos a helyben lakó fiatalok döntő hányada munkanélküli. Azon túl, hogy a városok távol-sága miatt nehéz lenne ingáznia a munkahelyre, tudni kell, hogy a térségben a rendszerváltozás után több nagyüzem bezárta kapuit, s így például a Paksi Konzervgyár és a Szekszárdi Húskombinát sem kínál már munkát. Ezt tetézi a falu fejletlen távközeledése s a szakképzett munkaerő hiánya.

A Sárszentlőrinci Evangélikus Gyülekezet látva a 1990-es évek kedvezőtlen változását a falu sorsára nézve, próbált enyhíteni a község elmaradottságán és a szociális feszültségeken, így 1994-ben létrehozta a sárszentlőrinci Zsivora György Népfőiskolai Alapítványt (továbbiakban Alapítvány).¹¹ Az Alapítvány bár közhasznú szervezet, szociális feladatok ellátására gazdasági tevékenységbe kezdett. 1994-ben hat lány elvégezte az öt hónapos háziasszonyképző tanfolyamot, majd az Országos Foglalkoztatási Alap pályázatán nyerve 1995. júniusában egy szövőüzem nyílt tizenhat munkással. A kezdeti sikerek után azonban kitűnt, hogy az értékesítés terén megbukik a vállalkozás. Mind a szövőüzemben dolgozók, mind pedig az evangélikus gyülekezet próbált az értékesítésben segíteni, így jutott el a termék más magyarországi gyülekezetekbe, országos találkozókra, evangélikus gimnáziumokba. De minden megrendelés csak eseti volt, s nem alakult ki állandó felvevőpiac. Másfél év után az Alapítvány ezzel a gazdasági tevékenységgel felhagyott és sikerült átadnia az egész üzemet a Luxim Rehabilitációs Vállalatnak, mely azóta is 18–20 fős létszámmal üzemel.

Az Alapítvány a szövőüzem létrehozása mellett egyéb szociális tevékenységeket is felvállalt. Így például a Soros Alapítvány és a Megyei Munkaügyi Központ támogatásával

négyszázötven közhatalmú státuszú munkatársat foglalkoztat, akik felelnek az idősgondozásért, étel-hordásért. A Népfőiskola keretében kézműves foglalkozásokat (szövés) tanítanak hátrányos helyzetű és gyenge tanulmányi eredményű gyermekek számára, látogatják a halmozottan hátrányos helyzetű családokat.

Az Alapítvány az elmúlt évek során nagyon sok profiljába illő pályázaton indult. Így nyert például az Autonómia pályázaton, mely a roma lakosság mezőgazdasági felzárkóztatását, önálló életvezetés kialakítását célozta meg. Ennek keretében almafákat, kecskéket és nyulakat osztottak szét öt roma család között, de a kezdeményezés nem hozta meg a várt eredményeket.

A gyülekezet és az Alapítvány vállalkozó kedve azonban nem tört meg. Így jött létre a falu teleháza hat számítógéppel, épül a nyugdíjasklub, illetve a közhatalmú tevékenység mellett újabb gazdasági projektként a falkola. Mindemellett az Alapítványhoz kötődő munkahelyek száma hétre gyarapodott (falumentor, szociális munkások). Ez kiegészül 1995-től a „Köz-tér újítás” programmal, melynek keretében 6 főt 15 hónapon keresztül foglalkoztatnak. A program keretében eddig közösségi tereket alakítottak ki illetve újítottak fel (népfőiskolai központot, a teleházat, kézműves műhelyt). Az Alapítvány további tervei között szerepel, hogy az így létrehozott brigád a pályázattal támogatott 15 hónap után is egyben maradjon és a környéken kisebb építési munkákat vállaljon.

Összegezve elmondhatjuk, hogy bár az egyházi vállalkozást ebben a kis községben nehéz önálló lábra állítani, mégis az Alapítvány fontos munkát végez a falu felemelkedéséért s a munkanélküliség leküzdéséért. Ahhoz, hogy az Alapítvány a jövőben életképes vállalkozásba fogjon megvan az Magyarországi Evangélikus Egyház támogatása, hiszen évi hárommillió forinttal támogatja az Alapítványt, illetve ötven millió forintért új parókiát, gyülekezeti házat épít a közösség számára. Fontos ez a jövő szempontjából, hiszen az egyházszervezet segítségével és más szervezetek együttműködése nélkül bármilyen egyházi gazdasági vállalkozás képtelen elszakadni a pályázatfüggőségtől.

2.3 Pannonhalmi Főapátság¹²

Pannonhalma különleges státuszt élvez a Magyar Katolikus Egyházon belül, mert ügyvezetett területi apátságként az egyházi hierarchiában egyfajta autonómiát élvez, hiszen közvetlenül a Szentszék áll felette. A bencés apátságához tartozik 15 település, két gimnázium (Pannonhalma és Győr), két szociális otthon és közgyűjtemények.¹³ Ez egészül ki különböző gazdasági vállalkozásokkal. Az apátság nem csak státuszában különleges, hanem a gazdaságról alkotott képe is eltér más egyháztestektől. Amíg a legtöbb szerzetesrend (és püspökség is) a ferences hagyományt követve szolgáltatásaiért adományokat vár és fogad el, illetve igyekszik egyfajta szponzorhálót kiépíteni, addig a bencések vállalkozáspártiak.

A XVIII. század felvilágosult uralkodói a szerzetesközösségek működését a közvetlen hasznosság szempontja szerint ítélték meg, így II. József 1786-ban a magyar bencés kongregáció összes házait bezáratta. A Bencés Rend 1802. évi újjászervezése azzal a feltétellel történt, hogy részt vállalnak az oktatásban. Részben ezért is a Szent Benedek Rend hazánkban már elsősorban tanító rend, de emellett már a kezdetektől fogva fontos számukra, hogy kétkezi munkával eltartsák saját magukat és intézményeiket.¹⁴ Hagyományaikból és lelkiségükből következik, hogy megélhetésükhöz, szolgálatukhoz a szükséges anyagiakat – legalább részben - saját maguk teremtsék elő. Ahogyan a rend alapítója, Szent Benedek írja „akkor valódi szerzetesek, ha saját kezük munkájából élnek...”¹⁵

Az apátságához az államosítás előtt a hatalmas földbirtok (60.000 hold) mellett tehenészet, ásványvíz-palackozó, gyógyfürdő, fűrészüzem, erdőgazdaság és többszáz hektáron termő szőlő feldolgozására szolgáló pincészet, illetve borászat szolgálta az akkor még kilenc gimnázium és mintegy négyszáz szerzetes eltartását. Az 1948-as államosítás csak a pannonhalmi gimnáziumot nem érintette, de a rend egész vagyonát államosították. A rendszerváltásig a szerzetesrend elsősorban külföldi bencések segélyeiből, egyéb tartalékaikból és az iskolai tandíjből éltek.¹⁶ Az 1990-es évek elejétől kezdve folyamatosan csökkentek a nyugati országokból érkező segélyek, és az apátságnak önállóan kellett lábra állnia.

Mára Pannonhalma vállalkozási stratégiáját a turizmusra építi.¹⁷ A turisták fogadása már az 1970-es évek közepétől elindult, de ez a vállalkozás akkor még természetesen állami kézben volt. 1989. január elseje óta azonban a Főapátság saját idegenforgalmi irodát működtet. Így a Pannonhalmára érkező vendégeket a Pax Tourist vezet körbe a monostor területén.¹⁸ A turizmus fejlesztése jó választás volt, hiszen Pannonhalmát 1996-ban Világörökségnek nyilvánították és évente mintegy 120–150 ezer turista keresi fel az apátságot.¹⁹ A látogatók többsége Magyarországról érkezik, s mintegy 25–30% körüli a külföldről jövők aránya.

A látogatók igényeinek kielégítésére épült fel egyfajta „szolgáltató birodalom”. Ennek részét képezi a Szent Márton étterem,²⁰ a borászat, pincészet, kulturális események, múzeum és időszaki kiállítások, illetve a közeljövőben megépítésre kerülő kolostori látványkert. Akárcsak egy nagyvárosi plázában, többféle lehetőség várja a Pannonhalmára látogatót s így kellemesen eltölthet akár egy fél napot is az apátság területén.

Hogyan tudott ekkora fejlesztést véghezvinni a Pannonhalmi Bencés Apátság tizenegy-tizenkét év leforgása alatt? A kezdetekkor az apátságnak nem volt anyagi fedezete arra, hogy vállalkozásokat indítson be, illetve az 1991/XXXII. törvény értelmében egyetlen régi üzemét, erdejét, földjét stb. sem kapta vissza. Ellentétben a legtöbb akkor indult egyházi vállalkozással, Pannonhalmán egy nagyon átgondolt stratégia került kidolgozásra. Az apátság korszerű módszerek és szakértők bevonásával fejlesztette vállalkozásait. Világi cégek, menedzserek működtek közre a tervezésben és kivitelezésben egyaránt.²¹

A fejlesztés egyik alappillére a gyógynövények termesztése volt. A természetes gyógymódok és gyógyteák iránti egyre nagyobb keresletre építve az első komolyabb megállapodás egy piacvezető gyógynövényfeldolgozó céggel jött létre. Mivel az apátság kereskedelmi hálózattal és gyártó kapacitással nem rendelkezik, a Herbária Rt.-vel kötött együttműködési megállapodást a receptek engedélyeztetésére és a teák forgalmazására. Ez tulajdonképpen egy licenc-szerződés volt: a bencések évszázados gyógyászati, gyógynövényes ősi recepteket és az apátság hírnevét adták, amíg a Herbária Rt. a termesztést és a gyógyteák elkészítését vállalta. Ennek az együttműködésnek eredménye a pannonhalmi gyógyhatású teák családjának megjelenése a piacon. 2001 januárjában került forgalomba az első három pannonhalmi tea (Laudes, Vesperás, Májvédő, később pedig a Szívnyugtató) az „Apátsági termék” emblémával. Hasonló szerződést kötött az apátság egy másik neves céggel, a Zwack Unicum Rt.-vel a Szent Márton Gyógynövénylikőr gyártásáról. Mára ez annyiban változott, hogy már egy másik cég, az Agárdi Pálinkafőzde Kft. gyártja a háromféle apátsági likőrt (a Bencés meggy-, gyógynövény-, és a keserűlikőrt).²²

Bár a Pannonhalmi Apátság ezekből az együttműködésekben profitra tesz szert, ez azonban költségvetésük kis hányadát képezi. Ezért is döntött úgy az apátság, hogy önálló vállalkozásba kezd. Sikerült régi birtokából 52 hektár szőlőt megvásárolnia, melyen je-

lenleg 13,5 hektár frissen telepített szőlő található. Az apátság erre a szőlőbirtokra bérleti szerződést kötött a Borház Kft.-vel. E mellett több Európai Uniós és hazai pályázaton nyert nagyobb összegeket az épület felújításra, eszközök megvásárlására, szőlőtelepítésre. (Csak SAPHARD pénzekből több mint 100 millió Ft-ot kapott a vállalkozás.) A beruházás megvalósulásához azonban még egy pénzügyi befektetőt is kellett találniuk. Így lett a Magyar Külkereskedelmi Bank 48%-ban tulajdonosa a Márton-hegy Borászatnak.

Mindennel együtt a Főapátsághoz tartozik öt Alapítvány, valamint a Borház Kft., a Bencés Kiadó Kft., a Széldomb Kft. és a Mons Sacer Rt. is.²³

Véggöveztetések

Az egyházak a világháború előtti társadalmi rangjukat és súlyukat szerették volna az új helyzetben a lehetőségekhez képest visszaállítani. Az egyházak többsége azt az utat választotta, hogy a politika, a hatalom útján szerzi vissza nemcsak vagyonát, hanem társadalmi megbecsülését is. Tizennégy év távlatából látható, hogy az egyház politizálása mellett lett volna egy másik alternatíva is. Mégpedig a társadalmi bázison alapuló növekedés. Persze ez utóbbi lassúbb és kevésbé látványos hatalomszerzés lett volna, de hosszabb távon mégis csak azok az intézmények életképesek, melyek „alulról építkeznek”, társadalmi igényből születnek, nem pedig hatalmi szóval.

Megfigyelhető, hogy mind az egyház mind az állam részéről van egyfajta szeparációra való törekvés. Az egyháznak a mára kialakult helyzet azért kényelmetlen, mert az „aki fizet, az diktál” elve alapján az állam, ill. az Európai Unió nem mindig azt finanszírozza, ami az egyházak missziói stratégiáját lefedné. Másrészt megnehezíti a stratégiai tervezést, hogyha mindig a hatalmon lévő politikai elit határozza meg hazánk egyházpolitikáját, s az nem egy stabil tradíciókon alapuló, kiszámítható viszony.²⁴

Nem lehet biztosan megmondani, hogy hogyan fog alakulni az állam és egyházak viszonya mondjuk tizenöt év múlva, de azt megállapíthatjuk, hogy Magyarországon európai uniós mércéhez viszonyítva az egyházak gazdaságilag túlságosan függővé váltak az államtól. A magyar egyházpolitika és egyházfinanszírozás még korántsem tekinthető stabil rendszernek, hiszen a politikai irányzatok között ezen a területen sincs konszenzus. Az egyházaknak nem érdeke, hogy státuszukat politikai csatározások tárgyává tegyék. Ahhoz, hogy a magyarországi történelmi egyházak szembe tudjanak nézni a XXI. század kihívásaival, és tudjanak élni az Európai Unió nyújtotta lehetőségekkel, egy a politikától független missziói (és gazdasági) koncepciót kell kidolgozniuk mind lokális, mind pedig országos szinten.

Az Európai Unió nemcsak gazdasági téren nyújthat segítséget az egyházi alapítványoknak, kisvállalkozásoknak, gyülekezeteknek, hanem szabályozásán keresztül elősegítheti erőforrásaink összevonását.

Az Európai Unióban bár az egyházak semmiféle külön prioritást nem élveznek, mégis olyan alapelvekkel ismertethet meg bennünket, amely például az EU pályázati rendszerén keresztül formálhatja az egyházért dolgozók szemléletét is. Partnerség, koncentráció stb. segíthet az egyházaknak saját társadalmi bázisukra építve hatékonyan formálni a közéletet.

Az európai uniós csatlakozás után előbb-utóbb szükségszerűvé válik például egyházi szolgáltató irodák létrehozása, klerikusok gazdasági képzése, szakemberek bevonása a projektek kidolgozásába, a humán erőforrások feltérképezése stb. Ennek az újfajta egyházképnek iskolapéldái az egyházi vállalkozások.

Ma még nincsen olyan tehető társadalmi bázis, sem pedig önálló gazdasági erő, mint amilyen az 1948-as államosítás előtt az egyházak mögött állt. S átmenetileg az egyházak – az adományok mellett - állami finanszírozásra rendezkedtek be, melyet közszolgáltatáiért várnak. Valószínű, hogy ez a modell fog megmaradni, hiszen az egyházi vállalkozás gondolatától a legtöbb egyházi személy idegenkedik. Részben ezért, részben pedig a keresztyén gazdaságetika miatt is, az egyházi vállalkozások nem lesznek nagy horderejű támaszai az egyháznak, de a jövő szempontjából fontos elkezdeni a gazdasági függetlenség minél több lehetőségét kiépíteni.

JEGYZETEK

1. Például, a Katolikus Rádió tavaly Pünkösdkor kezd sugározni, vagy a Tiszántúli Református Egyházkerület gazdasági tanácsadó céget alapít egyházközszégi számára. – 2. Szemle 1997. december 17. – 3. Bár a hazai könyvpiac tizedét egyházi vagy felkezetet közeli kiadók teszik ki, sokkal inkább hitéleti kötelességnek s nem profitorientált vállalkozásnak tekintik az egyházak (s az állam sem – 1990. IV. törvény) ezt a tevékenységet. Például a Bencés Kiadó és Terjesztő Kft. 1999-ben 20,48 millió forintos bevétel mellett szerény, 107.000 Ft-os nyereséget produkált. Ez a nem profitorientált személet érvényes a Katolikus Egyház által fenntartott rádiókra (Eger, Miskolc) is. Így a Seregély István, egri érsek vezetésével létrehozott Egri Katolikus Rádió Alapítvány által üzemeltetett rádió sem nyereséges, hiszen a reklámbejátszásokból származó bevétel éppen csak fedezi a fenntartás költségeit. Egyházi kiadók: nyomtatott malaszt. In HVG 1999. 13. április 3. 74. o. – 4. Történelmi egyházak cégei – Papnövedék. In: HVG 2000. 44. 124. o. – 5. lásd: <http://www.hotcsillag.hu/> – 6. *Széchenyi terv – A jövő pillérei*. Budapest: Gazdasági Minisztérium Sajtó Titkársága, 2001. 89–137. o. – 7. Az egyházkerületben például évente tizenöt szolgálati személygépkocsit osztanak ki, melyre a gyűltezeteknek pályázni kell. – 8. Kun István: *A cserbenhagyott Bereg*. In: Magyar Hírlap. 2001. március 13., 7.o. – 9. A köztudatban ez a pénz kisebb botrányt okozott, ugyanis ezt egyes publicisták próbálták összemenni az árvízkarók enyhítésére nyújtott állami segítséggel. Kun István: *Jakuzzi a Beregben*. In: Népszabadság. 2003. szeptember 22., 16. oldal – 10. Forrás: <http://www.tolna.hungary.net/tolnamlc/orinc> – 11. *Szemelvények Sárszentlőrinc múltjából*. Sárszentlőrinc: Sárszentlőrinci Evangélikus Egyházközszég és Zsivora György Népfőiskolai Alapítvány, 2000. 78–79. o. – 12. lásd: <http://www.osb.hu/> – 13. Enyingi Tibor: *Civil modellkísérlet az integrált vidékfejlesztésre - Pannonhalma - Sokoró kistérség*. In: A falu. A magyar vidékfejlesztés folyóirata. 1999. 4. szám 77. o. – 14. Az épületgyűjtés a gimnázium és a diákotthon mellett több intézményt foglal magába. A Pannonhalmi Bencés Gimnázium és Diákotthon közoktatási feladatokat lát el, háromszáz diákja van. A tanári karban a húsz bencés szerzetest húsz világi tanár segíti munkájában. A Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Szent Gellért Kollégiumában képzülnek a növendékek a szerzetesi hivatásra, a Szent Adalbert Otthonban idős embereket gondoznak. – 15. Bencdek Regulája: 48,8 – 16. Főként német és osztrák szerzetesrendek adakoztak, illetve a Brazília és az Egyesült Államokba menekült szerzetesek segítettek itthon maradt társaikat. – 17. Várszegi Asztrik: *„Műemlékeink” személyes megközelítése (Sopron és Pannonhalma)*. In: Műemlékvédelem. 2001. 2. szám 77–78. o. – 18. Pax Tourist helyett azóta TriCollis lett az idegenvezető iroda új neve. – 19. A német nyelvtérületről érkező vendégek mellett egyre jelentősebb a Japánból érkező vendégek aránya, például ebben is érezhető a Világörökség cím hatása. – 20. Az apátság első cég a Pannonhalmi Mártonhegy Szolgáltató és Kereskedelmi Kft, melyet 1990-ben alapítottak. Ezé a társaság a főapátság közelében fekvő kosarasdombi Szent Márton étterem, amelynek üzemeltetését a cég bérebe adja. – 21. Bús Ella: *Istenhez közel is vállalkozni kell*. In: Mai Nap 1991. október 29., 12–13.o. – 22. http://www.agardi.hu/termekcok/bencses_likorok/index – 23. A Mons Sacer Pannonhalma Vagyongkezelő (MSPV) Rt.-t 1995-ben alapította a Pannonhalmi Főapátság a Postabank Rt.-vel közösen, 50 millió forint alapitőkével. A társaság célja a pannonhalmi idegenforgalom fellendítése, a millenniumi ünnepek szervezése, valamint a kisebb vállalkozások koordinálása. A társaság a kezdetekkor nem volt sikeres, az első évben például 2 millió forint árbevétel mellett 11,75 millió veszteséget termelt. In: HVG, 1996. május 11. – 24. Dobszay János: *Szent és profán: Ideológiai síkra terelt EP-kampány?* HVG, 2004. április 24. 97–98. o.